

Stensund

Historien om ett slott
och en folkhögskola

Prolog

Minnet när jag första gången kom till Stensunds folkhögskola är fortfarande kristallklart. Det var två dagar innan nyårsafton, 1973. Jag färdades tillsammans med kamrater från Jönköpings Frisksportklubb, i barndomsvännen Clarence Hanssons gamla folkabuss.

Jag skulle delta i Frisksportförbundets flaggskepp i ledarutbildningen, Nyårskursen för ungdomsledare. Jag minns att jag satt i baksätet när vi färdades på den obelysta gamla grusvägen mellan Vagnhärad och Stensund, i den mörka decemberkvällen. I mitt stilla sinne undrade jag vart vi var på väg, hur långt ut i obygden kan det där stället som folk pratar om faktiskt ligga. Jag hade fått berättat för mig om Stensund, hur fantastiskt vackert stället var, så jag var förstas både förväntansfull och nyfiken.

Vi anlände som sagt sent, ingen ytterbelysning fanns, så jag fick egentligen ingen bild av Slottet vid vår nattliga ankomst, bara en aning om fasaden. Vi kom dagen innan kursen skulle börja, och därför hade vi ingen möjlighet att komma in i våra rum, utan hade anvisats sovlogi i den s.k. Kryptan i källaren, i medhavda sovsäckar och liggunderlag. Denna min första natt på Stensund kom jag alltså att sova i källaren, som en luffare på besök.

När vi vaknade dagen efter, så tog mina kamrater med mig på en vandring i Slottet, och när jag steg in i slottssalen bedårades jag av utsikten över den solindränkta Slottsterrassen och ut över Östersjön.

Jag kunde jag inte annat än instämma i mina klubbkamraters hänförande beskrivningar av hur vackert det är på Stensund.

Kursveckan var fantastisk, fortfarande kan jag plocka fram oförglömliga minnen från detta mitt första möte med Stensund. Ett möte som sedan kom att följas av många många fler, genom åren, både kurser och läger.

En av de personer jag träffade den här kursveckan var Ebbe Gustafsson, dåvarande rektor på Stensunds folkhögskola. Han föreläste under flera olika pass på kursen, och var oerhört inspirerande.

Mötet med Ebbe, kom att följas av flera i frisksportsammanhang, och det var nog främst de här mötena som gjorde att jag övergav idéerna om studier i kemi på Chalmers, som jag hade planerat efter naturvetenskaplig linje på Sandagymnaset i Huskvarna, till förmån för Fritidsledarlinjen 1977 - 79 på Stensunds folkhögskola.

Det var två oerhört intensiva, lärorika, stimulerande och roliga år. Jag vågar säga, dittills i livet de absolut viktigaste åren i mitt liv!

När jag slutade i juni 1979, så hävdar min ungdomskamrat och väldigt gode vän, Mons Annér, att jag ska ha sagt, att "jag ska komma tillbaka hit, som lärare". Det är inget jag själv minns, att jag sagt, men ett minns jag, och det är att jag då och där födde den tanken i alla fall.

Mons hade börjat Fritidsledarkursen året efter mig, och vi kamperade tillsammans i ett av internatrummen på Slottet.

Efter Stensund följde tio intensiva, brokiga och äventyrsfyllda år av arbete, parat med fortsatta studier. Under åren 1984-86 hade jag också förmånen att sitta med i folkhögskolans styrelse. Min önskan att komma tillbaka som lärare, förde mig 1989 till Folkhögskollärlinjen på Linköpings Universitet, en ettårig metod- och pedagogikutbildning för arbete med vuxna.

När vi skriver hösten 1990, så knyts säcken ihop kan man säga, och jag återvänder till Stensund, nu som lärare. När jag

började arbeta på Stensund, kunde jag nog inte föreställa mig att jag skulle vara kvar till pension, att jag skulle ägna 31 år av mitt yrkesverksamma liv som folkhögskollärare, och i perioder bitr. rektor och rektor.

Jag återkommer till mina år som elev, lärare och rektor i bokens tredje del, som jag valt att kalla **Folkhögskoleepoken**.

Ända sedan mitt första möte med Stensund, så har jag varit fångslad av ställets historia. Hur blev det egentligen till, på denna avlägsna plats, vilka var människorna som bodde där, när slottet var privatbostad, hur gick det till när Frisksportrörelsen förvärvade Stensund, tragedin med Ormen Friske, och varför blev det en folkhögskola. Det är frågor som genom åren legat och gnagt inom mig, som jag sökt svaren på.

Min favoritförfattare Vilhelm Moberg sa alltid att ämnet söker författaren, författaren ska inte söka ämnet. Så är det med min relation till Stensunds historia, ämnet söker mig verkligen, och jag känner att jag har ett ansvar att ge mitt bidrag till kunskapen om den plats som jag har tillbringat en stor del av mitt liv på, en plats som har betytt enormt mycket i mitt liv.

Jag var nyss fyllda 18, vid mitt första besök på Stensund, och det blev starten på en livslång kärleksrelation, en relation som ännu håller. Denna boken är mitt bidrag, somt är publicerat tidigare, jag har använt mig av det andra har skrivit, människor med anknytning till Stensund, som jag träffat och intervjuat mm mm.

Förhoppningsvis ger den en samlad bild av dess historia, varför Stensund hamnade i Frisksportrörelsens ägo och så småningom blev en folkhögskola. Hoppas boken bereder glädje vid läsning, och har jag kunnat förmedla ett uns av den kärlek och känsla jag själv har för mitt älskade Stensund är jag mer än nöjd. Trevlig läsning, mycket nöje!

Hur kom Stensund till?

Emil Edward Löfgren, bördig från Oskarshamn i Småland, född 1884, hade grundlagt sin förmögenhet genom framgångsrikt skeppsrederi.

Efter att ha inlett sin karriär som anställd i skeppsmäklarfirman Adolf Lundberg & Co, i Oskarshamn gick vägen via utlandspraktik i Tyskland och England, där han träffade sin blivande fru, Ethel Felicia.

1907 startade han skeppsmäklarfirman AB Bröderna Löfgren, som han lämnade 1916, då han startade bolagen AB Emil Löfgren och Ångfartygsaktiebolaget Felicia, efter sin hustru. Löfgren presiderade som VD i båda bolagen.

Emil och hans engelska fru Ethel gifte sig 1910, och i takt med ekonomiska framgångar, så väcktes tanken om en värdig bostad för skeppsredarparet Löfgren. Emils sökande efter plats förde honom till Sörmland, och området Stensund, utanför Trosa.

Jag kan tänka mig att han såg platsens möjligheter, när han stod där o blickade ut över inre Östersjön, ut mot ön Fifång, och mot horisontens yttersta landmärke Landsort.

Han blev betagen, och beslutade sig för att försöka förvärva marken av dåvarande ägaren, hemmansägaren på Åsa Gods, Henning Isoz.

Det krävdes flera enträgna försök innan Emil lyckades övertala Isoz att få köpa marken. Det sägs att vid ett avslutande försök, då Emil hade höjt beloppsgränsen för vad

han kunde tänka sig betala - för vilken gång i ordningen är okänt - så lär följande meningsutbyte ha ägt rum;

Henning ropar till sin fru, att

- *Nu är den där tokige Stockholmare här igen, och vill köpa marken ute vid Stensund.*

- *Jaha, hur mycket erbjuder han sig betala då, replikerade frun.*

Henning ropar då tillbaks, och meddelar den rundliga summan Emil erbjudit.

Sälj skiten!, utropar då frun i huset.

Därmed blev saken klar, och köpet fullföljdes 1917.

Bygget av Slottet påbörjades i april 1918, och som arkitekt för bygget anlätades Arvid Stille, känd från många ståtliga byggnadsverk, framför allt i Sörmland, sedermera även länsarkitekt i Sörmland.

Om man betänker att Emil startade bygget i en tid då Första Världskriget rasar i Europa sedan flera år, och säkert med en allmän ekonomisk osäkerhet, måste man nog säga att det var både modigt - och kanske en aning brådstörtat - att företa sig ett så stort projekt.

Gustav Lindblom, Källvik/Trosa var med och byggde Slottet, och minns från bygget.

- Området var från början täckt av skog, och ingen väg fanns, så i början bestod arbetet mest av skogsröjning och vägbygge.

En bergsknalle, nästan så stor som upp till nuvarande första våningen, fick gå sitt öde till mötes genom sprängning. Sprängstenen kan man förresten se än idag runt Slottet, framför allt nedanför vänstra flygeln och glasverandan.

När sprängningen och annat röjningsarbete var klart, tog själva bygget fart. Många arbetstillfällen skapades, uppskattningsvis så det räckte till 25 man! De flesta kom från trakten runt omkring, fiskare, småbönder mm, som behövde extraarbete. Lönen var 75 öre i timman, efter den tidens mått, en ganska bra betalning. Jämfört med 30-talet, då

Det gick åt ganska mycket material till bygget. Det mesta kom sjövägen på pråmar, till Källviks brygga, belägen en halvannan kilometer från Slottet. Här lossades lasten, lastades om, och kördes upp till bygget. Hit transporterades sedermera kol och koks, som användes för slottets uppvärmning. Slottet hade nämligen redan från början centralvärme. Här la ju också ångbåten från Stockholm och Trosa till vid den här tiden, och man kan än idag se rester från bryggan på platsen.

Redan innan Slottet stod färdigt, så tvingades Emil att sälja det, då han enligt uppgift hamnade i ekonomiska trångmål. Kanske spelade den oroliga tiden in, kanske hade han förbyggt sig, frågan kommer nog aldrig få ett svar. Dottern bestrider dock bestämt att hennes pappa skulle tvingats sälja av ekonomiska skäl. Hon påtalar att familjen ju faktiskt köpte en fastighet - Framnäs - på vägen ut mot det mer kända Källvik, beläget ett par mil söder om Trosa, utmed kustvägen, vid Östersjön.

Dottern hävdar att det var på hennes mammas enträgna begäran

som familjen sålde Stensund. Enligt sägnen lät ju Emil uppföra Slottet som en morgongåva till sin hustru. En något försenad sådan kan man med fog hävda, då paret gifte sig redan 1910, men att Slottet byggdes till hennes ära styrks av att slottet de första åren faktiskt hette Ethelsborg, efter Emils kära hustru.

Sägnen om morgongåvan ger samtidigt näring åt berättelsen om slottsspöket Ethel. Ethel var ju en stadsflicka, född och uppväxt i trakterna runt Middlesbrough, längs Englands östkust. Att då hamna ute i obygden, fjärran från umgänge och stadsliv var kanske inte alltid så roligt, speciellt med en make som ofta var ute å resor både i Sverige och utlandet. Även om familjen hade fått barn vid den här tiden, och det fanns tjänstefolk och barnflickor på slottet, så var det naturligtvis ensamt för Ethel.

Hon ska då ha ställt Emil inför ultimatum, ”antingen säljer vi Ethelsborg och flyttar härifrån, eller så flyttar jag!” Ställd inför detta faktum så väljer Emil att sälja slottet, och familjen flyttar som sagt till Framnäs, utanför Trosa.

Ethel lämnade så Ethelsborg, men sägnen säger att hon lämnade kvar sin oroliga själ på slottet. Mörka, kalla, blåsiga höstkvällar kan man än idag höra, och förnimma, hennes släpande, småt sorgliga, trötta steg, när hon går runt i det som var hennes sovrum (idag folkhögskolans bibliotek), och i sin klädkammare, idag benämnt Fruns Kabinett. Otaliga är de gäster och folkhögskolestuderande som genom åren hört hennes steg, åtföljda av en släpande tung morgonrock, inte sällan åtföljt av ett lidande gnyende.

Frågan om Slottet såldes pga av Ethels ultimatum, eller faktiskt tvingades fram av ekonomiska skäl, får kanske som sagt aldrig något svar. Faktum kvarstår, som kanske ändå talar för att försäljningen var tvingande, att Slottet inte var helt

färdigställt när näste ägare träder in på scenen och tar Slottet i besittning

Guldsmeden flyttar in

Kommande avsnitt om Stensunds andre ägare, guldsmeden
Jean Jahnsen